

DERLEME

2007 SONU İTİBARIYLA SAĞLIK HARCAMALARI BAĞLAMINDA, AKP'NİN SAĞLIKTAKİ "PEMBE TABLOSU" NUN AKİBETİ

Ata SOYER*

2008 yılı Mart ayında bakıldığında, ülkemizde ciddi bir sağlık piyasası oluştuğu söylenebilir. Burada, söz konusu sağlık piyasasının "miktarı" nı, bu miktarı oluşturan bileşenleri, yine bu miktarı paylaşan aktörleri ve piyasanın yakın geleceğini tartışmaya çalışacağız.

Sağlık "piyasası" denilince, ilk akla gelen bu piyasanın büyüklüğü ve büyüklüğün hangi bileşenlerden oluştuğu sorusudur. Sağlığa akan paranın 1999 yılında ulusal gelirin %4.7'si olduğu, 2005'te %7.4 olduğu ve 2007'de %8.0'e ulaştığı söylenmektedir. Bu itibarla, ülkemizde sağlığa ayrılan toplam paranın 1999'da 4.7 milyar YTL'den 2007'de 35.8 milyar YTL'ye çıktığı hesaplanmıştır (Yılmaz, 2007). Dolar üzerinden yapılan hesaplamada ise, bu miktarın 2007 yılı için 38.8 milyar dolar olduğu görülebilir. Bu hesaplamayı, Yılmaz'ın verileri üzerinden "toplam kamu sağlık harcamasının 27.2 milyar dolar olduğu, kamu harcamalarının toplam harcamaların yaklaşık %70'i olduğu belirlemesi temelinde" yapmış olduk. Bu anlamda, özel sağlık harcamasının, 2007 yılı için yaklaşık 11.6 milyar dolar olduğu görülür.

Bu hep böyle miydi? Yoksa, son yıllarda, örneğin son hükümet döneminde mi değişti? Yine, Hakan Yılmaz'ın verilerine bakalım: 1999'da 7.3 milyar dolar olan kamu sağlık harcamaları, 2002'de 8.9 milyar dolar, 2007'de ise 27.2 milyar dolar olmuştur. Bu anlamda, 2002-2007 yılları arasında, kamu sağlık harcamaları 3 misli bir artış göstermiştir (Yılmaz, 2007).

Burada şunu söyleyebiliriz; AKP Hükümeti, kamu sağlık harcamalarını arttırarak, sağlık alanına ciddi bir kaynak aktarmış ve bu anlamda sağlık piyasasının genişlemesine katkıda bulunmuştur. Kamu sağlık harcamalarını, hangi yolla arttırmıştır, AKP?

Burada elimizde, birkaç kaynak var. Birincisi, TTB'nin "Sağlıkta Piyasacı Tahribatın Son Halkası: AKP" broşürü. Bu broşürde, kamu sağlık harcamalarının 1995-2006 arasındaki değişimi irdelenmiş ve bu sürede Sağlık Bakanlığı bütçesinin payının kamu sağlık harcamaları içindeki payının %23'ten %10'a gerilediği saptanmıştır. Aynı süre zarfında, SSK sağlık harcamalarının payı ise %42'den %50'ye yükselmiştir (TTB, 2007). Diğer kaynak, Hakan Yılmaz'ın çalışmasıdır. Bu çalışmada, Sağlık Bakanlığının toplam sağlık harcamalarındaki payının 1990'lı yıllarda %30 olan payının, 2006'da %18'e gerilediği (SSK hastaneleri ayıklandığında %15) belirtilmektedir. Yine aynı çalışmada, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) sağlık harcamalarının kamu sağlık harcamaları içindeki payı 1999-2006 arasında, %51'den %39'dan %29'a gerilemiştir (Yılmaz, 2007). Özü şu; kamu sağlık harcamalarında aslan payı SSK üzerinden SGK'ya kayarken, bütçenin payında ciddi bir gerileme yaşanmıştır.

SGK Paraları Nereye?

Kabaca söylemek gerekirse, yaklaşık 40 milyar dolar olan sağlık piyasasına bütçe ve özel harcama olarak 12'şer milyar dolar aktarırken, SGK yaklaşık 15 milyar dolar aktarmıştır. Peki, bu akan para, hangi aktörlere gitmektedir? Toplam kamu sağlık harcamaları ve SGK sağlık harcamalarını bir kıyaslayalım, sonra devam edelim (Tablo 2).

*Halk Sağlığı Uzmanı

Tablo 1. Toplam kamu sağlık harcamaları (1999-2007), milyon ABD doları

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
KSH	7254	7724	6287	8885	11668	15722	19348	21984	27194

Tablo 2. Toplam kamu sağlık harcamaları ve SGK sağlık harcamaları (Yılmaz, 2007; SGK, 2008),milyon ABD doları

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SGK	4213	3753	5035	7144	9205	10207	12542	15188
KSH	7724	6287	8885	11668	15722	19348	21984	27194

Tablo 3. SGK Sağlık Harcamaları (2000-2007), milyon ABD doları (SGK, 2008)

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tedavi	1698	1475	1868	2923	4134	4220	6027	7803
İlaç	2222	1996	2838	3762	4479	5251	5944	6732

Tablo 4. Kamu sağlık harcamaları, kamu ilaç harcamaları, SGK ilaç harcamaları, ilaç tüketimi (2000-2007) (TTB, 2007; SGK, 2008; Yılmaz, 2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam kamu sağlık h.	7724	6287	8885	11668	15722	19348	21984	27194
Toplam Kamu ilaç h.	3004 (38.9)	2677 (42.6)	3835 (43.2)	4859 (41.6)	6002 (38.2)	7033 (36.4)	7583 (34.5)	9457 (34.8)
SGK ilaç harcamaları	2222 (74.0)	1996 (74.6)	2838 (74.0)	3762 (77.4)	4479 (74.6)	5251 (74.7)	5944 (78.4)	6732 (71.2)
Toplam ilaç tüketimi (kutu)	704	693	699	769	856	1212	1272	

Şimdi, giderek kamu sağlık harcamalarının aslan payını harcayan SGK'nın sağlık harcamalarına bakalım (Tablo 3). SGK sağlık harcamalarının yönü, aynı zamanda sağlık piyasasının biçimini de öğrenmemizi kolaylaştıracaktır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, SGK sağlık harcamaları, ağırlıklı ilaç ve tedaviye gitmektedir. Bir ayrıntı; 2000-2005 arasında ilaç harcamaları daha ağırlıktayken, 2006 ile birlikte tedavi harcamalarının, ilaç harcamalarını geçmesidir. İlaç harcamalarına yoğunlaşalım. Çünkü, hükümetin "ilaç harcamalarını sınırladık" şeklinde bir söylemi var. Bu ne kadar gerçek, bakalım (Tablo 4).

Kamu sağlık harcamaları, 2000-2007 arasında 7.7 milyar dolardan, 27.2 milyar dolara çıkarken kamu ilaç harcamaları aynı sürede 3 milyar dolardan 9.5 milyar dolara yükselmiştir. Kamu ilaç harcamalarının yaklaşık ¾'ü SGK tarafından yapılmaktadır. Denilebilir ki, kamu ilaç

harcamalarının, kamu sağlık harcamaları içindeki payı %43'ten %34'e geriletilmiş, SGK ilaç harcamalarının kamu ilaç harcamalarındaki payı da, %77'den %71'e geriletilmiş. Bu, bir ilaç harcaması kısıtlaması sayılmaz mı? Sanıyorum, sayılmaz. Bir kere, hem toplam kamu ilaç harcamaları hem de SGK ilaç harcamaları miktar olarak artmış, biri 7, diğeri 10 milyar dolar sınırına dayanmıştır. İkincisi, ilaç harcamalarının oran olarak gerilemesi, tedavi harcamalarındaki artışa bağlı olarak, göreceli bir gerilemedir. Üçüncüsü, toplam ilaç sarfiyatı ve toplam poliklinik sayıları artarken, ilaç harcamalarının sınırlanmasından söz etmek çok gerçekçi olmasa gerek.

Gelelim, SGK tedavi harcamalarına (Tablo 5). SGK tedavi harcamaları, 2000-2007 arasında 1.7 milyar dolardan 7.8 milyar dolara yükselmiştir. Bu tedavi harcamalarında aslan payı, yaklaşık 6 milyar dolarlık tedavi harcaması ile SSK'ya aittir. Tedavi harcaması ile kastedilen

Tablo 5. SGK Tedavi Harcamaları (2000-2007), milyon ABD doları (SGK, 2008)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SSK	997	922	985	1695	2451	2316	3895	5989
Bağ Kur	346	271	457	647	888	1022	1184	1053
Kamu Çalışanları	355	283	426	581	795	881	949	762

Tablo 6. SGK Tedavi Harcamaları (2000-2007), milyon ABD doları (SGK, 2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Devlet	972	1198	2009	2858	2641	3864	4863
Üniversite	271	409	554	755	812	941	1157
Özel	233	261	360	520	766	1223	1782

nedir? SGK'nın hastanelere verdiği paralar kastedilmektedir. Yani devlet, üniversite ve özel hastanelere yönlendirilen paralar (Tablo 6).

SGK tedavi harcamalarına bakıldığında, devlet hastanelerine giden para, 2001-2007 arasında 5 misli artarken, aynı sürede üniversite hastanelerine giden para 4.3 kat, özel hastanelere giden para da 7.6 kat artış göstermiştir. Devlet hastanelerinin, SGK tedavi harcamaları içindeki payı en üstte yer alırken, özel hastanelerin payı ciddi bir patlama yapmıştır: 2001-2007 arasında devlet (%65.9'dan %62.3'e) ve üniversite (%18.4'ten %14.8'e) hastanelerinin tedavi harcamalarındaki payı gerilerken, özel hastanelerin payı %15.7'den %22.8'e yükselmiştir.

SGK'nın sağlığa akan parada aslan payına sahip olması ve bu paranın ağırlıklı ilaç ve tedaviye gitmesi, salt niceliksel bir değişimi mi göstermektedir. Hayır, aynı zamanda yeni bir modele geçildiğini de göstermektedir. SGK, parayı veren ve hizmeti satın alan, hastaneler de hizmeti satan ve bedelini alan işletmeler olarak, finansman ve hizmet sunumunun ayrıldığı modelin temel parçaları olarak belirmektedir. Eski model hem parayı toplayan, hem de kendi kurumları aracılığı ile hizmeti sunan modelden, "hizmet satın alma-kaynak aktarma" modeline geçişin de bir göstergesidir.

Bu Yapı, Nereye Gidiyor?

SGK'nın parayı harcayan, paranın da ilaca ve tedaviye gittiği tablo, bir yanıyla vatandaşın sağlık hizmet sunumundan daha çok yararlandığı, hizmet sunanların da, ağırlıklı olarak hekimlerin "performans" adı altında eskiye kıyasla daha çok kazandığı bir destekle "pembe" bir renk kazanmıştır. Bu "pembe tablo", 2007 22 Temmuz "başarısı"nın da gerekçeleri arasında öne çıkmıştı. Peki, bu tablo ne kadar sürebilir?

Önce, SGK gelir-gider dengesine bakmak gerekir ki, SGK kaynaklarının sürdürülebilirliğini değerlendirelim (Tablo 7).

SGK gelirleri, 2000'de 13.7 milyar dolardan 43 milyar dolara çıkarken, giderleri 17.6 milyar dolardan 62.3 milyar dolara yükselmiştir. Gelirin ciddi bir şekilde artmasına karşın, giderlerin çok daha fazla artması, gelirin gideri karşılama oranını %78'den %69'a düşürmüştür. Yani, %31'lik bir açık, 20 milyar dolara yaklaşan bir açık söz konusudur. Ve de giderek artmaktadır. Bu, işin gidişi açısından bir "negatif" faktör olarak kabul edilmelidir. Sağlık harcamalarının SGK gelir ve giderleri içindeki payı ise önemli ölçüde değişmemiştir.

SGK'nın sağlık harcamalarına bakıp, tablonun gidişini bir de o yönden değerlendirelim. İlaç harcamaları, bu hükümet politikaları ile azaltılmak bir yana artmaktadır. Yakın dönemde de, azalacağına benzememektedir. Ayrıca, AKP Hükümetinin bu konuda ne gücü, ne de niyeti vardır. Ya tedavi harcamaları? Tedavi harcamalarında, tablo 6'ya bakarak, aslan payının devlet hastanelerinde olduğu, özel hastanelerdeki patlamanın çarpıcı olduğunu hatırlayalım. İlk nokta şu; üniversite hastaneleri küçül(tül)üyor. Piyasalaşmanın "racon"u, özel tekellerin önünün temizlenmesi ise, üniversite hastanelerinin küçültülmesi zorunludur. Ayrıca, "bunların burunlarını da sürtmek" gerektir!

Özel hastanelerin, 2005 sonrası bir patlama yaptığı doğru. Bu payın artmasını beklemek gerek. Oysa, son günlerdeki gelişmelere bakıldığında, bazı özel hastanelerin "katkı payını yetersiz bulma" gerekçesi ile SSK'lı hastalara bakmamaya hazırlandıklarını öğreniyoruz (Sabah, 2008). Bir yanı ile özelleştirmenin önünü açan, ama açarken de kamu maliyesini zora soktuğunu göreyerek bunu sınırlamaya

Tablo 7. SGK Gelir-Gider Dengesi, SGK Sağlık Harcamaları (2000-2007), milyon ABD doları (SGK, 2008)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SGK-gelir	13722	10956	13212	18704	24282	30937	38220	42963
SGK-gider	17579	14621	18468	27695	35435	44956	51026	62255
Açık	-3857	-3665	-5256	-8991	-11153	-14019	-12806	-19292
SGK-sağlık harcamaları	4214	3752	5035	7144	9205	10206	12544	15188
Gelir/gider(%)	78	75	72	68	69	69	75	69
Sağlık h/SGK gelir(%)	31	34	38	38	38	33	33	35
Sağlık h/SGK gider (%)	24	26	27	26	26	23	25	24

çalışan AKP'nin tutarsızlığının/çelişkilerinin bir yansımasıdır, bu. Diğer yandan, halkın özelden yararlanma duygusunu ve uluslarüstü kurumların baskısını arkasına alacağını düşünen büyük hastane/sağlık şirketlerinin hükümeti sıkıştırma/zorlama operasyonudur. Neticeyi birlikte göreceğiz.

Devlet hastanelerinin durumu biraz daha farklı. Tedavi harcamalarında aslan payını devlet hastaneleri alıyor, ama ciddi alacakları var ve işletmeleşme yolunda önemli adımlar atmış bu hastaneler, işi götürmede zorlanıyorlar. Hakan Yılmaz'ın yaptığı hesaplamaya göre, devlet ve üniversite hastanelerinin döner sermayelerinin (ağırlık devlet'te) alacağı 2000'de 416 milyon dolardan, 2006'da 4.6 milyar dolara yükselmiştir. Bir başka hesaba göre, döner sermaye alacakları, döner sermaye gelirlerinin %28'inden %49'una kadar yükselmiştir (Yılmaz, 2007). Bu, ciddi bir tikanıklığın adıdır. Tam bu noktada, bir gazete haberi okuyoruz: "Maliye, sağlıkta 7.5 milyar YTL'nin üstü alacakları silecek" (Referans Gazetesi, 2008). Ne demek bu? Daha önce yapılan işlemin tekrarlanması! Yani, "hükümetin SGK'ı", yine "hükümetin devlet hastanelerine" borçlarını ödemiyo, ama bir yandan sağlık hizmetleri sunumundaki patlamadan ve yoksulların bu alandaki memnuniyetinden siyasi olarak nemalanıyor. 2004 ve 2005'te de yaşanmıştı. En son, 1 Mayıs 2007'de, 2006 yılına ait 1 milyar YTL'lik borç silinmişti. 12 Şubat 2008'de toplanan Maliye-Çalışma-Sağlık Bakanlıkları mutabakatı da, benzer bir çözüm üretiyor: "...yıl boyu Sağlık Bakanlığı hastanelerinde SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve Yeşil Kartlılara verilen hizmetin karşılığı olarak

bir büyüklük belirlendi. Bu büyüklüğün de yıllık 7.5 milyar YTL olduğu belirtildi. Şimdi bu miktarın üzerinde yazılan faturalar silinecek." (Referans Gazetesi, 2008).

SGK, kendi finansal krizine, hükümet olanaklarını kullanarak, borçlarını ödememe yolu ile çözüm bulmaya çalışırken, sağlıkta kamu harcama krizinin alarm seslerini duyurmuş oluyor. Diğer yandan da, parasını ödeyemediği devlet hastanelerini ciddi bir yönetememe krizine sürüklüyor. Bu durum, bu kurumlarda hizmetin sunumunun niteliğini geriletme ve çalışanlarının gelirlerini düşürme şeklinde yansıması kaçınılmazdır. Sağlıkta 2008, bu gidişle ciddi sıkıntılara gebe görünmekte. Daha da, gelecekteki ekonomik krizin ağırlığını tam bilmeden bunları söylüyoruz.

Sağlıktaki tüm değişiklikleri bu tabloya yerleştirerek okumaya çalışırsak, vatandaşın ve sağlık çalışanlarının geleceğini daha doğru değerlendirebiliriz.

KAYNAKLAR

Referans Gazetesi, 3.3.2008

Sabah Gazetesi, 3.3.2008

SGK (2008) SGK Bülteni

TTB (2007), Sağlıkta Piyasacı Tahribatın Son Halkası: AKP, Ankara.

Yılmaz, H. (2007), Sağlıkta Harcama Politikaları, 1.12.2007, Bursa sunumu.